

ALKESTIDA

Euripid

UVOD

Alkestida je najstarija u cijelosti sačuvana Euripidova drama. Prvi je put izvedena 438. p. n. e, i to umjesto satirske drame, koja je u redovnoj atenskoj praksi kazališnog festivala slijedila nakon tragične trilogije; četiri su drame činile cjelinu kojom se pojedini autor natjecao za nagradu.

Euripidova je obrada mita o Alkestidi višeznačna: povezuje bajkovite elemente (u liku Smrti i motivu njezina nadjačavanja) s komičnima (Heraklov hedonizam), ali i s tragičnim situacijama poput Alkestidine agonije. Žanrovski je eksperiment uočljiv i u sretnom – ili možda dvosmisleno sretnom – završetku drame, na koji upozoravaju već antički sholijasti.

Euripidovu *Alkestidu* na hrvatski su dosad preveli Koloman Rac (1919.), Bratoljub Klaić (1964.), te, kao jednu od »dramskih preradbi« u zbirci *Pred vratima Hada*, Lada Kaštelan (1993.). Naš je prijevod priređen za izvedbu u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, gdje je drama, u režiji Ozrena Prohića, igrana zajedno s Euripidovim *Heraklom*, kao drugi dio diptiha. Premijera je bila u listopadu 2004. Alma Prica glumila je Alkestidu, Dragan Despot Herakla, Vanja Drach Fereta, Zijad Gračić Smrt, Milan Pleština Admeta.

Koristili smo se grčkim tekstom Murrayjeva izdanja (*Euripidis fabulae*, vol. 1, ed. G. Murray, Oxford: Clarendon Press, 1902., Repr. 1966.). Dodali smo i prijevod dvaju kratkih uvoda koje su sastavili antički sholijasti (AB i A).

Za ovu je prigodu prijevod drame ponešto revidiran, no ton i pristup nisu mijenjani i prate izvornu redateljovu zamisao.

SADRŽAJI ALKESTIDE

Apolon je od Mojra izmolio da Admet, koji je trebao umrijeti, umjesto sebe u smrt pošalje drugoga, kako bi živio još jednom onoliko koliko je živio dotada. Za žrtvu se ponudila Alkestida, Admetova supruga, budući da roditelji nisu željeli umrijeti za svoje dijete. Malo nakon tog događaja naišao je Heraklo; saznajući od nekog sluga što je bilo s Alkestidom, otišao je do groba i prisilio Smrt da se povuče. Velom je prekrio ženu, a Admeta zamolio da preuzme brigu za nju; tvrdio je da ju je osvojio kao nagradu u rvačkom natjecanju. Kako je Admet nije htio, Heraklo mu je pokazao da je to ona za kojom je žalovao. (Sholijast AB)

Alkestida, Pelijeva kći, odabravši da umre za svoga supruga, spašena je zahvaljujući Heraklu, za vrijeme njegova boravka u Tesaliji. Heraklo je svladao bogove podzemlja i oteo ženu. Ni Eshil ni Sofoklo nisu obradili ovaj mit.

Ova je drama bila Euripidova sedamnaesta. Prikazana je za arhonta Glaukina, u drugoj godini 85. olimpijade. Prvo je mjesto osvojio Sofoklo, Euripid drugo, s *Krećankama*, *Alkmeonom u Psfidi*, *Telefom* i *Alkestidom*. Koreg je bio ***.¹ Drama ima završetak dosta sličan komediji.

Mjesto su drame Fere, grad u Tesaliji. Kor se sastoji od lokalnih staraca koji su došli izraziti sućut zbog Alkestidina udesa. Prolog izvodi Apolon. (Sholijast AB)

Drama je slična satirskoj igri, budući da ide prema radosti i veselju, suprotno tragičnome. I *Orest* i *Alkestida* izdvajaju se iz okvira tragičnog pjesništva, počinjući nesrećom, završavajući sretno i radosno, što je više obilježje komedije. (Sholijast A)

LICA

Apolon

Smrt

Kor

Alkestidina sluškinja

Alkestida

Admet

Alkestidin sin

Heraklo

Feret

Sluga

¹ Lakuna; ime korega nije sačuvano u rukopisima.

ALKESTIDA

APOLON O Admetovi dvori, gdje sam ono ja
crnog kruha kusao, ispod božjeg standarda!
Svemu tom je Zeus kriv, jer mi je ubio sina,
iscjelitelja, Asklepija. Njega je spržila Zeusova munjina;
na to sam ja, za odmazdu, maknuo par čaćinih dilera
oružja – one Kiklope – pa me stari
za kaznu bacio da služim kod smrtnika.
U ovu sam došao zemlju, domaćinu krave sam pasao,
i ovu kuću štitio do današnjeg dana.
Jer tu bogobojaznog čovjeka nađoh
(a bogobojaznost ja izuzetno poštujem):
to je taj Admet, Feretov sin. Pa sam mu sredio i da ne umre –
uspio smekšati nadležne božice, i složile su se cure
da se Admet oslobodi dospjele obveze
ako u donji sektor drugog doveze.
E, al' je Admet prošao cijeli popis svoje ekipe,
i staroga oca i mater koja ga rodi,
a nikoga nije našao tko bi
umjesto njega htio umrijeti, leći u crni grob;
nikoga – osim svoje žene. Sada u kući ona, žena, leži na njegovim rukama,
duša joj vrišti u mukama, jer evo datuma
kad joj je smrt zakazana, kad će život ostaviti.
A ja, da bih ostao čist od onoga što će se zbiti
unutra, napuštam sada najdraži lokalitet.
Evo ga – već stiže gospodin Smrt, povjerenik za mortalitet,
dolazi stranku otpratiti dolje u Hadovu jamu.
Točan u dlaku – zna on dobro kad je Alkestida na programu.

SMRT Oho-ho!

Otkud vi u sektoru?
Što se zadržavate,
Apolone Febe, tu?
Zar opet omalovažavate
ingerencije donjih službi?
Nije li dovoljan presedan
bilo Admetovo izuzeće,
odjel sudbine grubo izmanipuliran?
Zar se sada, je li, okreće
vaša oružana sila
i u obranu predmetne žene
koja je sama odlučila

provesti značajne izmjene
u planu umiranja supruga?

APOLON Ne brini. Ja sam legalist i racionalist.

SMRT Što će vam onda luk i strijela, ako poštujete pravo?

APOLON Oni su moja prirođena obilježja.

SMRT Bojim se, kao i ovoj kući protupravna zaštita.

APOLON Što ću? Muku prijatelja teško prihvaćam.

SMRT Pa ćete ometati i alternativni program?

APOLON Ni prvi put nisam za silom posegnuo.

SMRT Otkud onda Admet ovdje, a nije preminuo?

APOLON To ima zahvaliti bračnoj družici, po koju si došao sada.

SMRT I koju će preuzeti podzemna referada.

APOLON Uzmi je, idi. Ali možda bih te mogao nagovoriti...

SMRT Treba još nekoga maknuti? Pa to je u okviru mojih ovlasti!

APOLON Ne, nego da nekome daš neku malu odgodu.

SMRT Mhm, sad shvaćam vašu ideju i namjeru.

APOLON Bi li se našao način da Alkestida dočeka starost?

SMRT Nažalost, ne. U obzir uzmite da i ja imam svoj ponos.

APOLON Pa što je u igri osim jedne pišljive duše?

SMRT Više se dobije bodova kada mladi popuše.

APOLON Ako umre u visokoj dobi, sahrana bit će bogatija.

SMRT U korist imućnih, Apolone, pravite nacrt zakona.

APOLON Opa! Potajno si još i filozof?

SMRT Tko ima čime, odmah bi sebi kupio visoku dob.

APOLON Znači, po tebi, ne treba učiniti meni taj ustupak?

SMRT Nipošto. Znae kako ide postupak.

APOLON Mrziti ljude. Trpjeti mržnju bogova.

SMRT Ne može se imati baš sve što ne treba.

APOLON Pazi, neće to proći, mada tvrd si orah.

U dom će Feretov doći netko poseban,
čovjek kog je Euristej poslao po konje
i kočiju iz Trakije, zemlje snježnih gora;
taj će čovjek kod Admeta biti lijepo dočekan
pa će zato tebi silom Alkestidu oteti.

I neće ti zato nitko ništa ostati dužan,
a morat ćeš dati – i znati da si na mojoj crnoj listi.

SMRT Mnogo riječi, malo efekta;

pokreće se, dakle, transfer u područja pakla.

Krećem pacijentici; ovim mačem Hadu je posvećujem –
svetim vlasništvom bogova podzemlja postaje svak
s čijim pramenom kose moj mač ostvari kontakt.

KOR Kakav je to pred palačom muk?

Zašto šute Admetovi dvori?

– Ajme, nikoga našeg blizu
da nam dojavu treba li plakati
za kraljicom, ili još živi,
ili još diše Pelijeva kći,
Alkestida; ako biste mene pitali,
od sviju žena

svojemu mužu najbolja.

– Čuje li tko jauk,
čupanje kose, plač –
neki od znakova da je *finito*?

– Ma vero, čak ni od osiguranja
nikoga nema na porti.

Kad bi se bar ukazao ti,
blažitelj zla,

Apolone, Doktore naš!

Ozbiljno, ne bi bilo tako tiho da je više nema.

Mrtva je.

U svakom slučaju, mrtvac još nije vani.

Otkud to? Ne bih se kladio. Hrabra hipoteza!

– Kako bi mogao Admet
šutke sahraniti takovu ženu?

– Pred vratima ne vidim
vodice svete, kako je red
uz vrata umrlih.

– Nema ni kose na do vratku
rezane u znak žalosti
zbog smrtnog slučaja, niti
busanja u prsa narikača.

– Pa ipak, danas taj je dan...

– Što mi to pričaš?

– ... kad ona ima pod zemlju otić.

– U srce diraš, u dušu diraš!

– Kad gasnu dobri ljudi,

plakati mora svatko

iskreno dobronamjeren.

Nažalost, nema se kamo

poslati brodovlje, misiju,

niti u Likiju, niti u pustinjski Amonov hram,

moliti milost za nesretnu dušu;

bliži se kruta smrt,

i nemam oltara na kojem bih moglo
intervenirati žrtvom.

O, kad bi još sunca i mjeseca
Apolonov gledao sin,
kad bi došao iz dvorana tame,
kad bi napustio podzemni svijet!
Asklepije umrle u život vraćаше
prije no božanska vatra ga ubi
udarom munje.

Ovako – kakve još gajiti nade
što se kraljičina života tiče?
Vlasti su već poduzele sve –
svim bogovima na svim oltarima
krvave žrtve se puše,
a nevolji nikakva lijeka.

O! Evo iz kuće nekog od osoblja;
oblivena suzama. Kakvu će izjavu dati?

Tuga i šok posve su shvatljivi
ako je došlo do najgoreg –
živi l' još ona

ili je skončala, rad bismo znati.

SLUŠKINJA Koliko živom, toliko i mrtvom slobodni ste je zvati.

KOR Kako je moguće biti i na životu i u smrti?

SLUŠKINJA Ona odlazi. Ona se od tijela dijeli.

KOR Strahota! Kakav gubitak – za kakvoga muža!

SLUŠKINJA Gospodin još ne zna – znat će kad svršeno bude.

KOR Nema nikakve šanse da joj se život spasi?

SLUŠKINJA Zadani termin je gasi.

KOR A onda... je l' organizirano sve što će trebati?

SLUŠKINJA Već je pripravna sprema u kojoj će je sahraniti.

KOR I neka zna da umire slavno,

najbolja od svih žena pod velikim suncem.

SLUŠKINJA Pa što nego najbolja? Tko bi riječ rekao?

Tko bi je ičim nadmašio? Kojim bi većim
činom pokazala žena da štuje čovjeka svoga,
nego da za njega umre?

A o tome, dašto, čitava zemlja znade;
no dah bi im stao da čuju što se još tamo zbilo.
Nakon jasne potvrde da onaj je stigao dan,
Alkestida riječnom je vodom umila bijelu put,
iz cedrove škrinje izvukla gala
toaletu, stavila prikladnu šminku,
stala pred oltar božice ognjišta, Hestije naše,

pa se ovako pomolila:

»Gospo, pod zemlju odlazim; evo, zadnji
od zadnjih puta pred tobom klečim, moleći:

čuvaj siročiće moje – i udijeli sinku
dobru družicu, a kćerkici pravoga muža.

Nek ih ne sustigne kraj prije vremena
(kako pogibam ja, koja ih rodih), ne – nek blagoslovljeno
prožive život lijep u zavičaju svome.«

Pa oltare, koliko ih ima u Admeta dvorima,
obiđe, ovjenča, molitvu reče pred svima,
trgajući lišće s grančica mirte,
bez plača, bez jecaja – nadolazeće zlo
njezinu prekrasnu put ni da bi taklo.

A kad stade u spavaćoj sobi,
nad posteljom suzu pusti,
i ovako progovori:

»Oj krevete, svoje djevičanstvo
tu sam dala ovome muškarcu
prije kojeg u smrt idem – ostaj
zdravo! Dušmanin mi nisi, jer
ubio si samo mene; ne želeći izdat tebe
i supruga svoga, umirem. Drugoj
ti ćeš pripasti; ne vjernijoj,
ali možda sretnijoj.«

Naprijed se baci, čitav krevet ljubi,
natopi bujicom što na oči navre.

I kada se nasitila suza, ode
oborene glave, okrene krevet leđa,
da će iz spavaće izaći, i opet, i opet,
i opet se vrati, i opet se baci
na postelju natrag.

A djeca su, vukući mater za haljinu,
plakala; a ona ih na ruke dizala,
mazila jedno, mazila drugo, smrti na pragu.

I svi smo u kući plakali
žaleći gospođu; ona je svakome
pružila ruku, i svatko je za nju
bio dovoljno važan

da mu se obrati, da pozdrav primi.

Takvo je tužno stanje u Admetovoj kući.

Ljudi, da je on umro, ne bi ga bilo, i gotovo;

ovako – sad kad se izvuko –
tolika bol – nikad je neće zaboravit.

KOR Jasno da očajava Admet sred zala
sada kad ostati mora bez uzorite svoje.

SLUŠKINJA Za suprugom plače, ne pušta dragu iz ruku,
moli je da ga ne napusti.

Nemoguće traži – jer ona je gotova, rak je izjeda,
sva se pustila, tek je teret na njegovim rukama.

Pa ipak – ma kako slabo – još uvijek diše,
još uvijek bi htjela vidjeti sunčevo svjetlo,
jer nikada više, jer sada po posljednji
put gleda sunčeve zrake i sunčev krug.²

Nego, odoh ja – najavit ću da ste tu.

Nisu svi toliko skloni vladaru

da ostanu uza nj i u zlu –

a vi ste prijatelj stari mojoj gospodi.

KOR – Hojla, Zeuse, kako, gdje

put iz krize može se

otvorit, obrat sudbe zle

koja nam vladare čeka?

– Oj-joj-joj

izlazi l' tko? Da li da već režem

kosu, i crnine haljine

da odijevam na sebe?

– Strašno je to, prijatelji, strašno; ali ipak

bogovima molimo se;

u bogova najveća je sila.

– Gospodine Apolone, naš iscjelitelju,

nađi nekog lijeka Admetu!

– Sačuvaj ga, sačuvaj, kao što si prije

našao rješenje; daj i sad

ti od smrti izbavi,

krvožedno podzemlje zaustavi.

– Jao, jao

Oj, Feretov sine,

što te snađe, odnijelo ti dragu!

– Ajme meni,

ovo je da žile režeš,

omču oko vrata vežeš,

da se tako nebu približiš.

² Ovaj i prethodni stih isključeni su iz kritičkog izdanja.

– Nećeš milu, nego najmiliju
suprugu na smrti
danas morat gledati.
– Evo, evo!
Već iz kuće idu on i ona.
– Kriči, ridaj, domovino
Fera, jer tu silnu ženu
mori bolest nasmrt,
vuče je pod zemlju,
do Hadova svijeta.
– Nikad više neću reći da je brak veselja izvor;
nije, nego žalosti;
vidio sam ono prije,
a sad gledam kraljev udes
– gubi takvu ženu,
sve će vrijeme nakon toga
živjet život bez života.

ALKESTIDA Sunce, dane, nebo, oblaci što jurite!

ADMET Vidi tebe, vidi mene,
dvoje unesrećenih,
ništa nismo bogovima našao učinili
da te zato snađe smrt.

ALKESTIDA Zemljo, kućo, djetinjstvo, zavičaju moj!

ADMET Uspravi se, žalosna, nemoj klonuti;
velesile božanske za milost valja moliti.

ALKESTIDA Vidim vesla, vidim čamac,
močvaru, u čamcu njega,
Haront drži čaklju, već me zove.
»No, ide li se? Hajde; tebe čekam.«
Tako on me tjera.

ADMET Jao mene! Gorku si mi plovidbu
opisala. Užas, kako patimo!

ALKESTIDA Tjera me, tjera, netko me tjera
(zar ne vidiš?) u mrtve dvore;
pod obrvom mrkloga sjaja
sijeva pogled Hada.
Što mi radiš? Pusti – kakvim putem
polazim, nesretna.

ADMET Bližnji žale te, a od svih ja najviše,
uz djecu što sa mnom ovu patnju dijele.

ALKESTIDA Pustite me, pustite više,
spustite, noge ne drže!
Blizu je Had, i mrak
oči ispunja.
Djeco, djeco, nema više,
nema više vaše mame;
zbogom, djeco, zdravi bili,
bijelog dana gledali!

ADMET Aj! Ove riječi teško slušat,
gore za me i od smrti,
bogova ti, ne odlazi,
dječice ti, siročadi,
drž' se, hrabro –
ako umreš mene više neće biti,
u tebi je meni sasvim i biti i ne biti;
ti si meni sve na svijetu.

ALKESTIDA Admete, vidiš kako je sa mnom,
hoću ti reći prije no umrem što želim.
Tebi za ljubav, dajući tvome životu
prednost nad svojom dušom, umirem –
po svojoj volji – za tebe;
za sljedećeg muža mogla sam imati koga god htjela,
mogla sam poći u kuću obdarenu vlašću.
Al nisam htjela život bez tebe,
s djecom bez oca, i nije mi bilo žao
mladosti – mada sam imala u čem uživati.
Da, napustili su te otac i majka,
a pošteno bi im bilo umrijeti – život su prošli –
pošteno spasiti sina i junački zginut;
ti si im jedini bio, a nemaju više šanse –
ako li umreš – dobiti drugog.
Tako bismo nas dvoje proživjeli ostalo vrijeme
i ne bi plakao sam, bez žene,
ne bi siročad podizati morao. Ali bit će
da je to netko od bogova tako uredio.
Neka. Sad ti meni zauzvrat nešto obećaj.
To što ću moliti nije jednako vrijedno
(što može biti od života draže?)
ali je pravedno. I sam ćeš priznati. Ovu
djecu ljubiš ne manje od mene, svakako.
Nek oni ostanu gospodari mogega doma,
nemoj se više ženiti, djeci maćehu dovoditi,

od mene goru, da iz zavisti diže ruku
na tvoju i moju djecu.
Nemoj, molim te, takav biti;
djeci iz prošloga braka
maćeha je dušmanin, nimalo blaža od zmije.
Muško će dijete, dakako, zaštitu naći u ocu,
njemu se može obratiti, otac razgovara s njim,³
a ti, rođena moja, kakva te čeka mladost?
Kakvom će majkom pokazat se očeva družica?
Mogla bi ti klevetom najbolju priliku
za udaju upropastiti!
Neće te majka udavati,
niti pri porodu hrabriti,
milena, tamo gdje nikoga nema
tko bi to mogao kao majka.
Čeka me smrt, i to ne sutra, ni preksutra –
ovoga časa odlazim k onima kojih više nema.
Budite zdravi, budite sretni; dragi, ti ćeš se
moći dičiti najboljom ženom – vi, djeco,
da vas je takva rodila mati.

KOR Samo hrabro; u ime Admetovo ne bojim se reći:
tako će biti, ako je pri zdravoj pameti.

ADMET Bit će to, bit će, ne boj se; i za života
bila si jedina moja, pa ćeš i po smrti biti,
nijedna udavača tesalska neće na tvojemu mjestu
čovjeka ovoga mužem nazivati.
Nema je tako ugledne rodom
ni tako prekrasna lika.
Dosta su djeca; molim da u njima
sreću mi bogovi daju; za tebe nisu mi dali.
Za tobom bit ću u žalosti – ne godinu dana,
nego dok bude moj trajao vijek, najdraža;
mrzit ću onu koja me rodi, neprijatelj
bit ću svom ocu. Oni su moji tek riječju, ne djelom.
Ti si za mene dala najmilije svoje
i spasila me. O, vrištati, vrištati moram
gubeći takovu ljubav.
Ukidam parade, bankete, domjenke,
modu i glazbu koje su našu ispunjale kuću.
Nikada više dotaknuti neću gitaru,

³ Stih isključen iz kritičkog izdanja.

niti razgaliti dušu pjesmom uz zurle.
 Ti si iz moga života odnijela radost.
 Umjetnička kiparska ruka tvoj lik, oblikovan vjerno
 u postelju našu će smjestiti;
 uza nj ću lijegati, ruke ovijati,
 ime ti milo zazivati, sve se pretvarati
 da u naručju imam onu koju nemam;
 ledena naslada to je, znam, ali ipak
 može ublažiti tjeskobu života. U snove
 ako mi dođeš, razveselit ćeš me; slatko je
 svoje najdraže vidjeti, makar i noću,
 koliko traje da traje.

I kada bih imao Orfejev glas, njegove note,
 da mogu Demetru gospu i njezina muža
 pjesmom očarati, tebe iz Hada izvući,
 dolje bih otišo, ne bi me zadržo
 Plutonov pas, ni Haront, prijevoznik duša;
 gore na svjetlo dana tebe bih vratio živu.
 Ovako, tamo me čekaj, čim umrem,
 i kuću pripremi, da zajedno budemo tamo.
 U isti lijes od libanskog cedra, izdat ću nalog,
 neka i mene stave, neka mi polože tijelo
 tik do tvog tijela, da ne bih, jednom kad umrem,
 odijeljen bio od tebe, jedine meni vjerne.

KOR Dakako, dakako. Zajedno s tobom, kao drug s drugom,
 patnju ću ponijet i ja; ona je toga vrijedna.

ALKESTIDA Djeco, sami ste čuli, tata kaže
 da drugu ženiti nikad neće
 nakon mene, da me uvrijediti neće.

ADMET Potvrđujem opet i tako će biti.

ALKESTIDA Ako je tako, primi ovu djecu iz moje ruke.

ADMET Primam ih, iz drage ruke dragi dar.

ALKESTIDA Ti sada umjesto mene budi njihova majka.

ADMET Mora tako biti, kad bez tebe ostat će oni.

ALKESTIDA O, djeco – sad kad bih trebala živjeti, odlazim.

ADMET Ajme, što ću sada, bez tebe sâm?

ALKESTIDA Vrijeme će pomoći; onaj tko umre je ništa.

ADMET Uzmi me sa sobom, kunem te bogom, uzmi me sa sobom dolje!

ALKESTIDA Dosta je to što za tebe umirem.

ADMET O, božanska silo, kakvu mi uzimaš ženu!

ALKESTIDA Oči su teške i dolazi mrak.

ADMET Gotov sam ako me ostaviš, najdraža.

ALKESTIDA »Nikakva« reci, jer više me nema.

ADMET Podigni oči, ne ostavljaj djece svoje!

ALKESTIDA Nije to od moje volje. Djeco, ostajte zbogom!

ADMET Pogledaj ih, pogledaj!

ALKESTIDA Mene više nema.

ADMET Što to činiš? Napuštaš nas?

ALKESTIDA Zbogom.

ADMET Ljudi, svisnut ću!

KOR Otišla je. Admetove žene više nema.

ALKESTIDIN SIN Jao, jao – ode dolje mamica,

nema više nje,

tata, nema ovdje gore,

ostavila mene živa,

siročetom učinila, jedna mama,

vidi, vidi, oči sklopila,

ruke su joj pale!

Mama, slušaj, mama, čuj me, molim te,

ja sam, mama, ja te

zovem – tebi usta ljubim,

tvoja ptičica!

ADMET Ne sluša te, ne vidi te – tolika je nesreća

snašla mene i vas dvoje.

ALKESTIDIN SIN Rano, rano, tata, ostah

ja bez drage mame sam; o,

strašno mi se dogodilo,

strašno tebi, skupa sa mnom, jedna sekice!

Poštovani oče moj,

uzalud si, uzalud se ženio,

nisi starost s njome dočekao;

umrla je prije; otišla si,

mama, obitelj je propala.

KOR Admete, moraš izdržati ovo; ni prvi ni zadnji od ljudi

nisi što izgubiše vrlu ženu; sjeti se,

umrijeti nam je svima.

ADMET Svjestan sam, znaš, i nije naprasno

lupilo to, ovo zlo; spoznanje o tome muči me odavna.

I što? Naložit ću sprovod zemnih ostataka.

Budite uz mene, ostanite, uzvratite

tužaljkom crnom nemilosrdnom bogu.

A svim Tesalcima kojima vladam

poručujem da se uključe

u žalovanje za pokojnicom

režući kose, crne navlačeći nošnje;
 vi koji vozite jaka kola, sedlate vrance,
 konjima sijecite britvom grivu na vratu.
 Neka u gradu ne bude frulâ, ni svirke
 gitara, sve dok ne prođe dvanaest luna.
 Nikada nikog pokopati neću dražeg
 ni meni boljeg od umrle; svaku je moju
 počast zavrijedila – jedina htijući
 umjesto mene umrijeti.

KOR Alkestido, Pelijeva kćeri,
 zdrava bila meni
 u Hadovim dvorima
 u stanu bez sunaca.
 Neka znaju crnokosi
 Had i peljar smrtovođa
 naj i naj da bolju ženu
 kroz močvaru Aheronta
 prevezo je sad u barki
 dvoveslarki.
 Službenici umjetnosti
 mnogo pjevat će o tebi
 i uz sedam struna tambu-
 ru i odom bez radosti
 tamo u Sparti, kad mjeseca
 Karneja krug godišnji
 još jednom se ustavi,
 kada tijekom cijele noći
 blijeda luna nebom plovi.
 Pjevat će u velegradu,
 u sjaju Atene;
 takvu svojom smrću sagu
 podala bi svakom bardu.
 Kad bi mene pitali
 htio bih te dovesti
 gore, van iz mrklog Hada
 preko vode Kokitove
 veslom koje crnu vodu siječe.
 Ti si, ti si jedina, draga među ženama,
 dala život vlastiti,
 dala da bi muža spasla,

zauzela međ sjenama mjesto njegovo.
Laka zemlja na te pala, gospo. Ali
stupi li on u brak novi,
past će na njegov moj i dječice
ce ti silan gnjev.
Mati nije htjela
pod ledinu za sina,
niti otac stari;
koga su rodili, nisu izbavili,
bijedni kukavci sjedokosi.
Ti u jeku mladosti
za muža si mlada mrla.
Da bar mene dopadne
ljubav partnerska
takve družice; to je premija
rijetka životna.
Usto samo treba još
da bez silnog bola
vijek protekne naš.

HERAKLO Dobri ljudi, stanovništvo lokalno,
jesam li to Admetov dvor pogodio?

KOR U dvorima ovima, štovani Heraklo,
Feretov živi sin; al vi recite,
koja vas sila u tesalsku dovodi zemlju,
u tvrdi grad Feru zašto dohodite?

HERAKLO Po jednome poslu za Euristeja.

KOR A kamo se putuje? Na kojoj misiji?

HERAKLO Za četir konja i za kola Diomeda Tračanina.

KOR Huj! Pa kako? Zar ne znate tko je taj?

HERAKLO A-a. Nisam tamo nikad bio.

KOR Te konje nije moguće bez kreševa dobiti.

HERAKLO Bio je to poso koji nisam mogo odbiti.

KOR Ubit ćete pa se vratit – ili ondje leš ostati.

HERAKLO Princip mi je poznat. Ne bi bilo prvi put.

KOR Pobijedite li, što će vam to?

HERAKLO Konje vodim po narudžbi u grad Tirint.

KOR Nije lako gurnut žvale u te gubice.

HERAKLO Glavno da ne bljuju vatru.

KOR Ali kolju ujedima brzim poput munja.

HERAKLO Da? To rade divlje zvijeri, a ne konji.

KOR Vidjet ćeš im jasje krvlju zablacene.
HERAKLO Kakav li je to psihopat njihov gazda?
KOR Sin Aresov i nosilac zlatnog tračkog koplja.
HERAKLO Eto ti! Još jedan šamar mog demona
(surov je i uvijek mora glavom kroz zid) –
protiv svakog sina boga rata moram se boriti!
Likaon prvo, za njim Kikno, evo ga sada
treći okršaj, s tim konjima i njihovim gazdom.
Al' još se nije taj rodio tko će sina Alkmenina
vidjeti kako drhti ispred tuđeg mača.
KOR Heraklo! Evo vladara ove zemlje lično –
Izlazi Admet iz palače svoje.
ADMET Pozdravljam vas, dijete Zeusa, Pelejeva krvi.
HERAKLO Zdravo, Admet, šefe Tesalijske.
ADMET E, da... Ali znam da to vi u najboljoj namjeri.
HERAKLO Zašto u toj žalosnoj crnini?
ADMET Moram danas jednoga sahraniti mrtvacu.
HERAKLO Bože, ne daj nesreću tvojim klincima!
ADMET Dobro su i doma su djeca koju rodih ja.
HERAKLO Starom ocu i vrijeme je bilo, ako ga je strefilo.
ADMET I on je živ i mati moja, dragi Heraklo.
HERAKLO Nije valjda tvoja Alkestida?
ADMET Dvije strane ima ono što bih o njoj reći mogo.
HERAKLO Čekaj – jel je živa? Jel se nešto desilo?
ADMET Jest i nije, jest i nije, to me boli.
HERAKLO Ne razumijem bože tebe; bez veze mi pričaš.
ADMET Ne znaš sudbu koja joj je dosuđena bila?
HERAKLO Znam – za tebe pokorno je umrijeti pristala.
ADMET Kako onda da je živa, ako na to pristala je?
HERAKLO A-a, ne plač' žene unaprijed, čuvaj to za poslije.
ADMET Mrtav je tko mora mrijeti, tko je umro – toga nema.
HERAKLO Nije isto bit i ne bit!
ADMET Tako vi, Heraklo dragi; ja drugačije.
HERAKLO I što, jelte, onda plačeš? Tko ti je od tvojih umro?
ADMET Žensko. Baš smo na toj temi.
HERAKLO Šta, rodica? Tvoja krv?
ADMET Rod mi nije; ukućanin je na drugi način.
HERAKLO Otkud onda kod tebe je umrla?
ADMET Otac joj je preminuo, tu je bila ko sirota.
HERAKLO O joj joj.
Da te barem, Admete, nisam zateko u tuzi...
ADMET Što na umu imate takve riječi govoreći?

HERAKLO Moram sada drugome u goste.

ADMET Ni u kojem slučaju! Ne snašlo nas takvo zlo!

HERAKLO U koroti, rekao bih, gosti teško padnu.

ADMET Mrtvi su mrtvi, i šta se tu može. Izvolite – moja palača!

HERAKLO Kako ću na ručak usred karmina?

ADMET Odvest ću vas u poseban apartman za goste.

HERAKLO Pusti me da idem – i kao da jesam.

ADMET Nema šanse da drugom odete.

Ti! Vodi gospodina – apartman mu
otvori, i reci u kuhinji
da se nađe sve što treba;
vrata na dvorište zatvorite dobro;
gost koji ruča ne treba slušati
kukanje. Da mu apetit ne kvari.

KOR Što činite? Usred takve tragedije,

Admete, vi ufate se goste primati?

Jeste li pri sebi?

ADMET Da – a kad bih iz kuće, iz grada

otjerao svoga gosta,

bi l' me tada više hvalio?

Bogme ne bi – jer to neće nesreću mi

smanjiti, al bih manje gostoljubiv

pokazao se ja.

Vrh svih zala tad bi došlo zlo još jedno,

za moju bi kuću rekli da se u njoj gost ne voli;

a Heraklo, on je meni najbolji domaćin

kada god se usred sušnog Arga pojavim.

KOR Što ste onda tajili udes što se dogodi,

ako Heraklo je s vama dobar kao što ste rekli?

ADMET Ne bi htio ni pod razno ući u kuću

da je moje patnje sazna.

Nekom će se, svjestan sam, to što radim činit glupo,

pohvalit me neće; ali moja kuća ne zna

gosta odbit ni gosta uvrijedit.

KOR O dome gostiju mnogih, čovjeka široke ruke,

tebe i Apolon lično, božanstvo gitara što bruje,

počasti posjetom svojim.

On se privolio biti pastirom

u kućanstvu ovoga doma,

po strmimi klisurami

sopilaše kravami
 pastijerske svadbene.
 Zbog pjesama veselo su prilazili pašnjaku
 risovi pjegavi, planinski lavovi, cijela četa oker boje;
 zaplesalo oko tvoje gitare,
 Apolone Febe, lane šarena krzna
 između visokih smreka
 guste šume izlazeći
 nožicama prebirući
 u ekstazi zbog te svirke.
 Zato sada silna stada
 pasu na imanju gdje kraj
 Bebij-vode ubave Admet stanuje.
 Granice oranicama, žitnim poljima,
 oko magle sred koje se sunce u garažu spušta,
 sve do neba moloskoga –
 sve povlači on;
 na obali Egejskoga mora,
 u kraju što luke nema,
 on Pelijskim gorjem vlada.
 Danas pak je otvorio
 kuću svoju, gosta prima,
 suznijeh trepavicah,
 plaćuć dragom za suprugom
 ovdje netom preminulom;
 je l' pristojnost pregazila stid?
 Esencija mudrosti
 prebiva u eliti
 naše zajednice. Kapu dolje;
 u mojoj duši čvrsta je vjera
 da savjestan čovjek dobro će proći.

ADMET Ljubazni skupe građana Fere,
 umrlo tijelo, opremljeno svime,
 evo sada sluge na rukama nose
 grobu i lomači;
 vi umrlu, kako red je,
 pozdravite dok izlazi na posljednji put.
 KOR A evo i vašeg oca vidim, starom nogom
 stupa, i sluge na rukama nose
 nakit za suprugu vašu, darove za donji svijet.

FERET Stížem dijeleći tvoje boli, sine;
valjanu si i poštenu – tko da kaže
išta protiv? – izgubio suprugu;
ali treba stisnut zube, makar zubi škripali.
Primi ovaj nakit, i pod zemlju
neka ide. Ostatke joj treba štovat,
jer za tvoj je život, sinko, umrla,
dala meni ne izgubit dijete,
ne ginut bez tebe u starosti mučnoj.
Alkestida kvalitetu diže cijelom ženskom rodu,
plemenitim činom svojim.
O, spasiteljice Admeta, o, uspraviteljice
posrnulih nas, sretno! – u Hadovu domu
bilo ti dobro. Priznajem: samo takvi
brakovi ljudima hasne. Inače nemaš se čemu ženiti.

ADMET Nisi na moj poziv pristupio ovom grobu
i ne bih ugodnom mogao smatrati tvoju prisutnost.
Tvoj nakit ona nikada ponijeti neće
i ništa joj tvojega ne treba dok liježe u grob.
Sućut je trebala kad sam umirao *ja*,
a ti si okrenuo leđa, i dao si da umre drugi –
mlado umjesto starog. I nad njom češ mrtvom još plakati?
Nisi li bio dokazani otac ovoga moga tijela?
I nije li ona što me, kako tvrdi, rodila,
ona takozvana majka – nije li rodila ovo tijelo?
Jesam li robovske krvi, na prsa
supruge tvoje podmetnut tajno?
Stavljen na kušnju, pokazao si tko si,
i ne smatram sebe djetetom tvojim.
Na časnu riječ, u kukavičluku sve si nadmašio.
Čovjek tvoje dobi – na koncu života –
a nisi htio, nis' se usudio umrijeti
za svoga sina. Na nju ste svalili to,
na ženu tuđe krvi, na onu koju bih jednu,
pravo govoreći, mogao i morao zvati i ocem i majkom.
A zbilja bi se ti junakom pokazao bio
umrijevši za svoga sina. I ovako
i onako pri kraju je rok trajanja tvoga.
Ostatak *svojeg* životnog vijeka i ona i ja bismo prošli
zajedno; ne bih, ostavši sam, jecao u svome zlu.
Ovdje me reži, nije li sve što sretnom čovjeku treba
tebi u naručje palo? U mladosti vlast si stekao,

mene si imao sina, nasljednika ovijeh dvora,
da ne moraš, bez djece umirući,
drugima pustiti sirotu državu da je pelješe.
Svakako ne možeš reći da si ruke digao
od sina koji te nije poštivao. A sve to
meni ste vratili, ti i mati, ovako!
Zato ne gubi vrijeme, brzo pravi još djece,
da te u starosti paze, da te, kad umreš,
u pokrov umotaju, polože u grob,
jer ova te ruka pokopati neće;
za tebe mrtav sam. Ako sam našao
spas u drugome, ako zbog drugog dišem,
drugom ću biti i dijete i zaklon u starosti.
Foliraju starci kad mole za smrt,
kad psuju starost i življenje dugo;
nek se smrt pojavi, i nitko ne želi
umrijeti. Više im nije starost teška.

KOR Stanite; dosta je ova nesreća ovdje;
sine, ne muči srce svog oca!

FERET Sine, na koga se brecaš – na roba,
na pašče na sajmu kupljeno?
Ne znaš li da sam tesalskog roda, Tesalca
oca punopravan sin, ne znaš li da sam slobodan čovjek?
Previše sebi dopuštaš, momče, i nećeš tek tako
proći kad me obasipaš paljbom takovih riječi.
Jesam te za gospodara kuće othranio,
al nisam obvezan umrijeti za te.
Nije zakon mojih otaca da očevi
umiru umjesto djece. Nigdje u Grčkoj tog nema.
Ti si se rodio za sebe sama, u dobru i zlu;
sve što si od mene trebao dobiti, imaš.
Mnogima vladaš, mnogo ćeš još teritorija
naslijediti; tako sam i ja od svoga naslijedio oca.
I u čem je, onda, nepravda? Što ti uskraćujem?
Ne umiri za ovog ovdje – ni ja za tebe neću.
Drag ti je život; misliš da ocu ti nije drag?
Čovječe, dugo je vrijeme tamo dolje, a
život je kratak, al ipak sladak.
Ti si sebi, recimo, ne trepnuvši sredio od smrti poštudu,
živ si i mimo dosuđenog roka –
jer si Alkestidu ubio; i onda moj kukavičluk
spominješ, bijedo. Žena te prešišala,

žena je umrla umjesto tebe, silnoga frajera.
Pravu si smislio shemu kako da nikad ne umreš:
svaki ćeš put nagovoriti aktualnu
gospodu da odapne umjesto tebe! I onda ćeš još psovati bližnje
koji nisu na to bili spremni – a sam si đubre!
Šuti; ako voliš vlastiti život, smatraj
da i svi drugi vole svoj; i ako nam budeš
govorio ružno, mnogo tog ružnog ćeš čuti –
i ne bez osnova.

KOR Previše teških riječi je palo, kao i maločas;
nemojte, štovani starče, zločesti bit prema sinu.

ADMET Govori; ja sam rekao svoje. No, ako te boli
slušati istinu, nisi se trebao o mene ogriješiti.

FERET Da sam za tebe umro, više bih griješio.

ADMET Znači – isto je umre li mlad ili star?

FERET Svoj život dugujemo jednoj duši, a ne dvjema.

ADMET Bogme, ti bi živio duže od Zeusa, je li?

FERET Roditelje psuješ, koji ti nikakvu ne čine nepravdu.

ADMET Dug ti se život, primjećujem, mili.

FERET Ne pokapaš li to ti nekoga umjesto sebe?

ADMET To je svjedočanstvo, o crna dušo, kukavičluka tvoga!

FERET No nije umrla za me; to ne možeš reći.

ADMET Aaaj!

Samo da dođeš od mene moliti nešto!

FERET Rezerviraj odmah više udavača, da bi ih umrlo više.

ADMET Na tvoju glavu ta sramota; *ti* nisi umrijeti htio.

FERET Slatko je gledati, slatko je disati, je li?

ADMET Sramotno je tvoje lijepljenje za život, i nije nimalo muško.

FERET Rugaš se, ali ta na tvojim rukama nije u starosti umrla.

ADMET Al ti ćeš, kad umreš, bez časti umrijeti.

FERET Što me se tiče loš glas ako sam mrtav?

ADMET Ajme, ajme! Starost – pa to je čista besramnost!

FERET Ova ovdje nije bila besramna – nego bedasta.

ADMET Odlazi – pusti da sahranim ovog mrtvaca!

FERET Odlazim; sahranit ćeš je ti, njezin ubojica,

i još ćeš platiti njezinu rodu;

inače Alkest muško nije,

ako ne osveti krv svoje sestre.

ADMET K vragu i ti i ona što s tobom živi,
oba bez djece uz živa sina. Pravo vam budi,
starite dalje! S čovjekom ovim više se nemojte
naći pod istim krovom; da se oglasom treba

odreći tvoga ognjišta, ja bih ga se odrekao.
A mi – jer zlo na plećima nositi treba –
pođimo! Mrtvo tijelo vatri predajmo!

KOR Jao! Jao! Divno hrabra,
uzorita, najbolja,
ostaj zdravo; primili te naklono
u vječnome mraku Had i Hermo!
Ako tamo bolje ide dobrima,
neka tebi dobro bude, posjeli te
uz Hadovu nevjestu!

SLUGA Znam ih već mnogo, iz raznih zemalja,
goste koji dolaze Admetu u dvore.
Mnogima sam servirao; al od ovog gosta
gorega još nisam dočekao.
Prvo: vidio je da je gazda u žalosti,
ali je ušao, al se usudio prekoračiti prag.
Onda: nimalo skromno nije primio
što se nudilo – mada zna za nesreću –
nego, ako nešto nismo iznijeli, i to bi naručio.
U rukama pehar od lovor-drвета,
crno pije, vode ne dolijeva,
dok ga nije vrućina od vina
uhvatila okolo-naokolo;
na glavi je vijenac naherio,
falš zareve – melodije dvije
čuješ; Heraklo u pjesmu, briga njega
za nesreću Admetove kuće,
a domaći mi smo naricali
za gospođom, ali suzne oči
pokazali gostu nismo. Tako nam je naredio Admet.
I tako ja sad u kući oko gosta konobarim,
tog mangupa, lopova i razbojnika,
a iz kuće ode gospođa, nismo je ispratili,
niti za njom ruke pružili, oplakujuć svoju
Alkestidu. A meni i svoj čeljadi
bila je – majka! Od tisuću zla nas spasila,
stišavajuć gazdine napade bijesa;
i zar onda nemam pravo
mrzeć gosta u nevrijeme pristigloga?

HERAKLO Ej, ti! Čemu faca, čemu brige?

Ne valja ti mrka čela posluživat
gosta; dočekaj ga veselo i vedro.
Pred tobom je gazdin drugar,
a ti mrzovoljno, a ti namršteno
dvoriš – sav u brizi zbog tuđih problema.
Odi vamo, da ti bata mudrost kaže:
kako ti je to u stvari na tom svijetu, znaš li?
Reko bih da ne – pa i otkud? Ali pazi što ću reći:
svatko tko se rodi, taj umrijeti mora,
a nijedno smrtno biće pojma nema,
kada dođe sutra, hoće l' biti na popisu živih.
Kuda vodi put slučaja, to je nepoznanica,
i ne da se naučiti ni na foru dići.
Eto, to si čuo, od face naučio,
zato – smajl! I cugaj! Kao život svoj računaj
ovo što je danas ovdje – ostalo je puki slučaj.
Časti, slavi najslade od svih božanstava –
seks-bombu Afroditu; ona ti je uvijek spremna.
Drugo sve pusti, daj, budi pametan –
ukoliko smatraš da sam u pravu;
a reko bih da je tako. A? Nećeš li se otarasit
viška žalosti, sa mnom popiti?
Pouzdan izvor kaže da iz depresije
sigurno izvlači zvuk vina u čaši.
Prolazan biti znači i misliti prolazne stvari,
jer ozbiljnim mrgudima, svima koliko ih ima,
ako mene pitate, život nije život – nego nesreća.

SLUGA To znamo; al sad smo u stanju
kom ples i smijeh ne pristoje.

HERAKLO Pa tuđa je žena ta pokojnica; ne tuguj
previše; ovoj su kući gospodari živi.

SLUGA Što »živi« – zar ne znaš za nesreću našu?

HERAKLO Da mi ne bi gazda tvoj možda nešto skrivao?

SLUGA Previše je, previše gostoljubiv on.

HERAKLO A šta? Da me ne ugosti radi tuđe žene?

SLUGA Da, tuđa je bila, itekako tuđa – i previše tuđa.

HERAKLO Ima li tu nešto za što meni nije rekao?

SLUGA Idite, uživajte! Mi dijelimo gospodara bol.

HERAKLO Tako ne zvuči priča o tuđemu jadu.

SLUGA Inače ne bi boljelo tako gledati kako bećarite.

HERAKLO Zar me moj domaćin u nešto gadno uvalio?

SLUGA U krivi si čas zatražio smještaj! Mi smo u žalosti⁴ –
vidite crnu nošnju i odrezanu kosu.

HERAKLO Tko je umro? Zar netko od djece, il otac stari?

SLUGA Admetova žena je umrla, poštovani goste.

HERAKLO A? Pa što ste me onda primili?

SLUGA Stid ga bilo da te ova kuća odbije.

HERAKLO Nesretni čovječe, bez kakve si žene ostao!

SLUGA Poginusmo svi, a ne samo ona.

HERAKLO Ma skužio sam ja i u oku suzu,

i kosu odrezanu, i facu; al sam mu

vjerovo kad mi je reko da tuđe

je truplo koje polažu u grob.

Protiv volje sam prag prekoračio,

u čašu zavirio u gostoljubivom domu

u takvom stanju. Ovdje tulum,

vijenci na glavi – a ti ništa,

a takvo je zlo kuću zadesilo?

A gdje je sahrana? Gdje ću ga naći?

SLUGA Kraj glavne ceste za Larisu

iz predgrađa vidjet ćeš mramornu grobnicu.

HERAKLO O srce! O ruko! Prošli ste mnogo,

pokažite sada kakvog je sina

Zeusu dala Alkmena, Elektrionova kći!

Valja mi spasit netom preminulu

ženu i vratiti ovome svijetu

Alkestidu – za ljubav Admetu.

Otići ću crnome knezu mrtvaca,

Smrti. Prišuljat se – sigurno ću ga naći

gdje pije blizu ponuda na grobu.

I kada na njega skočim iz zasjede,

kada ga zgrabim, u zahvat ga stisnem,

nema tog tko će ga izvući – rebra će pucati –

dok mi ne preda tu ženu.

A ako ovaj ne uspije lov, ne dođe li

Smrt po krvavu žrtvenu kašu, sići ću dolje

Perzefoni i njenom šefu, u dvore bez sunca,

i dat ću im ponudu koju neće moć odbit.

Garantiram da ću Alkestidu dovest ovamo,

u zagrljaj svome domaćinu,

koji me primio, nije me odbio,

⁴ Ova i Heraklova replika isključene su iz kritičkog izdanja.

mada ga tištala nesreća teška.
To je zatajio – plemenit do srži – iz obzira prema meni!
Koji Tesalac može biti od Admeta gostoljubiviji,
koji od svih Grka Helade? I zato, majke mi, neće morat govorit
da je ugostio dripca, on, plemenita narav.

ADMET Aoh, mrski prilazu,
mrski prizor kuće bez nje,
jao meni joj. Aj-jaj-jaj-jaj-jaj.
Kamo? Kuda? Što da kažem? A što ne?
Kako da me vrag odnese?
Pod zlosretnom zvijezdom rodila me mati.
Mrtvima zavidim, i za njima patim,
u njihovu svijetu stanovati žudim.
Više mene ne vesele sunčeve zrake,
niti hodanje zemljom;
takav polog od mene je uzeo
smrtonosac, i Hadu ga predao.

KOR Dalje, dalje; pod krov stupi!

ADMET Ajme meni!

KOR Što ti se dogodilo, jauk je zaslužiło.

ADMET Ajaj jaj!

KOR Sada si u teškom stanju, shvaćam te.

ADMET A-a-a!

KOR Onoj dolje nećeš ništa pomoć.

ADMET Jao mene! Jao mene!

KOR Nikad više ne vidjeti lice žene voljene
pred sobom – to boli.

ADMET Sjetio si me na ono što razdire srce;
što je za muškarca gore nego vjernu
ženu gubit? O, da nikad nisam nju
oženio, s njom u ovoj kući živio!
Zavidim i samcima i onima bez djece svima.
Jedan život da te boli,
dovoljno je patnje.
A stradanje djece, a još braćni
krevet smrću opustošen –
nepodnošljivo! A moglo se
i bez djece i bez žene
život provesti.

KOR Sudbina je, sudbina, nema mimo nje.

ADMET Ajme meni!

KOR Ali bezgraničnoj boli ti se predaješ.

ADMET Ajaj jaj!

KOR Teško je to nosit, al svejedno...

ADMET A-a-a!

KOR izdrži; nisi prvi izgubio...

ADMET Jao mene! Jao mene!

KOR ... ženu; svakog živog stisne neka nesreća.

ADMET O velika boli, jade zbog mrtvih pod zemljom!

Zašto mi niste dali da u grob se bacim,
u jamu, u raku, da ondje s njome,
s najboljom mojom, u smrti legnem?
Umjesto jedne duše, Had bi sad imao dvije,
najvjernije koje postoje;
zajedno bi dvoje
preplovilo podzemne vode.

KOR Bio je jedan

u rodu mome, kome je dečko, zjenica oka,
u kući umro.

Jedini sin – pa ipak
zlo je on nosio s mjerom, mada bez potomka osta,
već spreman za kose sijede,
već poodmakle dobi.

ADMET O, kućo stara, kako da uđem?

Kako da u tebi živim, sada kad se
okrenula sreća? Ajme! Koliko je prošlo
otkad sam, praćen svadbenom bakljom i pjesmom,
unutra kročio držeći ruku ljubljene žene,
a za nama svatovi
uz čestitke oboma
što smo se – iz dobrih familija,
podjednako ugledni –
brakom združili.

A sada – plač, suprotiva svadbi,
suprotiva bijelom – crnina
unutra prati
u pustoš kreveta bračnog.

KOR Usred životne

sreće te zateče ova bol,
nenavikloga na zlo.

Ali si spasio
život i žitak.

Umrta žena, svršena veza.

Što je u tome novo?
Mnogima već je otela
suprugu smrt.

ADMET Predragi, ženin udes smatram sretnijim
od svojega, makar se tako ne činilo.
Nje se nikakva bol više dotaći neće,
njezine muke su prestale. Blagoslovljeno.
A ja – ja koji nisam trebao ostati živ –
izbjegavši suđeno, batrgam se kroz žalosno
postojanje. Sad mi je jasno.
Kako da izdržim ulazak u ovu kuću?
Koga da pozdravim? Tko će pozdraviti mene
da povratak kući donese radost? Kamo da gledam?
Pustinja usred doma izbacit će me van,
kad njezin ležaj prazan ugledam
i stolce na kojima je sjedila. U sobama
prljave podove. A djeca mi oko nogu
plaču mater pokojnu. Posluga tuguje
za gospodaricom. Kakav gubitak za kuću!
Takvo nam je doma stanje. A izvana, a izvana
mene će progoniti tesalska vjenčanja!
Javna mjesta puna žena!
Ja podnijeti neću moći
pogled na vršnjakinje moje supruge.
Neprijatelj svaki, videći me takva, ovako će reći:
»Vid' ga živa, sram ga bilo, umrijet mu se nije dalo,
već je u zamjenu poslao nju koju je oženio,
kukavički izbjegao onaj svijet – i još misli da je muško?
Pun bijesa na roditelje, a sam nije htio
umrijeti.« Tako će me častiti zlonamjerni.
Što mi onda, prijatelji, vrijedi život,
kad sam na zlu glasu, kad sam u zlu stanju?

KOR Prođoh znanost i umjetnost,
prođoh svemir, i dotakoh
razna znanja;
ništa jače od Nužnosti,
božice Ananke,
ja ne nađoh – ni eliksir
s tračkih ploča, na kojima
riječi Orfejeve

stoje zapisane;⁵ ni ijedan onaj lijek
što Apolon daje
Asklepijevu rodu
čovječanstvu protuotrov
za bezbrojne boli.
Ananke je jedina kojoj pred oltare,
pred kipove ne može se
doći, ona ne mari za žrtve.
Nemoj mi se, gospo,
ukazati silnijom
no što si se dosad ukazivala!
Pa i Zeus što odobri
ne može bez tebe svršit.
Čak i čelik s Crnog mora
svojom silom svijaš.
Tvoja volja nepokole-
bljiva ni za što ne mari.
I tebe je okovom od kog nema spasa
božica pritegla. Hrabro. Plač ti neće dovesti
one odozdo ovamo gore.
I sinove bogova proguta mrak,
odnese smrt.
Mila je bila dok s nama je bila,
mila će biti još i u smrti.
Najplemenitiju od sviju žena
bračnom si svezom dobio.
Nek se ne zaboravi
tvoje žene grob. Poput hrama, crkve božje
neka bude štovan, hodočasnicima cilj.
Putovanje prekinut će
mnogi, da bi mogli reći:
»To je ona što je onda
umrla za muža,
sad blažena i svetica.
Zdravo, o, božanska gospo, podaj i nama blagoslov.«
Takve će joj molitve upravljati.
– Hej! Pa to se sin Alkmenin,
čini mi se, Admete, kući vašoj bliži.

⁵ Sholije ovdje bilježe da su, prema vijesti prirodnog filozofa Heraklida s Ponta, Platonova učenika, na planini Hemu (danas planina Balkan) zaista postojali zapisi na pločama ili pločicama pripisivani Orfeju.

HERAKLO Dragome čovjeku treba pošteno priznati,

Admete moj, a ne u jetrima žuč gomilati
múčeći. Mislio sam da sam vrijedan
proći prijateljstva test
kad se nađem blizu tvoje nesreće.

A ti nisi rekao da je smrtni slučaj
tvoja žena. »Dobrodošo, goste, u kuću!«
kao da je umro makar tko!

Ja za stol, čašu u ruke,
svakome bogu ponaosob nazdravljam –
sred nesreće tvog doma.

I to ti zamjeram, zamjeram što si mi
to priredio. Al neću da te sred tisuću zala
još i to boli. No zbog čega ono se
vratih još jednom, sad ću ti reći:

uzmi ti lijepo ovu ovdje, pričuvaj je za me,
dok opet ne dođem goneći one
konjine tračke, kad sredim onog diktatora.

A ako se desi što ne bi trebalo – ja bih se svakako
vrlo rado vratio – tu ženu ti dajem, nek služi
u tebe u kući. Dobro sam se oznojio
da do nje dođem. Sreo sam neke,
organizirali su svjetsko prvenstvo,
izazov svakom atletu.

Odande tu curu vodim, iz nagradnog fonda;
u lakoj atletici konje su dijelili,
u disciplinama težim – boksu i rvanju –
stada goveda; a ona je – posebna nagrada.

Kad sam se već tamo našao, sramota je bilo
propustiti takav zgoditak.

Nego, kao što rekoh, ti mi curu zbrini.

Nije ukradena, pošteno je osvojena;
jednom ćeš me možda i ti zbog tog pohvaliti.

ADMET Časne mi riječi, nisam htio vrijeđati

krijući udes svoje nesretne žene;
ali bi bila bol povrh boli

da ići ste morali drugom domaćinu.

Dosta mi je bilo već i privatnoga plača.

A ženu, ako je moguće, molim vas, štovani,
neka pričuva drugi Tesalac, netko kome se nije
dogodilo što se dogodilo meni. U Ferama
mnogi će vas rado primiti; na moju me nesreću,
molim, ne sjećajte! Ne bih mogao,

nju u kući gledajući,
ne proplakati. Već bolujem; nemojte
novu bolest donositi; dosta me nesreće tišti.
Uostalom, gdje bi se smjestila u kući mlada žena?
Jer da je mlada vidi se to po odjeći, nakitu.
Da živi pod istim krovom s muškarcima?
Kako da bude na miru kraj momaka?
Mladost, gospodine Heraklo,
zauzdati nije lako. To govorim u vašem
interesu. Ili, da je smjestim u ložnicu
pokojničinu? Da je pustim u krevet Alkestidin?
Dvostruke bojim se osude. One javnoga mnijenja
– predbacit će mi netko da sam svoju
spasiteljicu izdao, s drugom mladom u krevet uskočio –
ali i osude pokojničine – koja zaslužuje samo strahopoštovanje.
Tu valja biti vrlo oprezan. Međutim, gospodo,
tko bili da bili, Alkestidi ste jednaki
figurom i rastom, znajte; i tijelom joj sličite.
Jao mene! Vodite, tako vam bogova,
tu ženu meni s očiju, ne ubijte mene ubijenog!
Čini mi se – dok gledam nju – da vidim ženu
svoju; u srcu bura, iz očiju voda
izbija; bijedna li mene,
evo gdje kušam gorčinu nedavne boli.

KOR Priznajem, ne bih sudbinu mogao hvaliti;
pa ipak treba, što bilo da bilo,
izdržati ono što pošalje bog.

HERAKLO E, da sam imo toliko snage da tvoju ženu
u ovaj svijet iz podzemnih dvora
vratim, da tebi tu uslugu učinim!

ADMET Jasno vidim vašu vruću želju. Ali čemu?
Mrtvi se vratiti ne mogu.

HERAKLO Samo ne pretjeruj, stari, neg trpi kako se spada!

ADMET Kad boli, lakše je svjetovat nego li junački trpjet.

HERAKLO Kako ćeš s mrtve točke budeš li kukao vječno?

ADMET Shvaćam to i sam – al goni me neka žudnja za time.

HERAKLO Žudjeti za mrtvacem. To i nije nego za plakati.

ADMET To me uništilo još i više nego mogu reći.

HERAKLO Bila je super žena, priznat se mora.

ADMET Toliko da njenom mužu živjeti više nije fora.

HERAKLO To će srediti vrijeme. Zasad je zlo još mlado.

ADMET Vrijeme? Da – ako vrijeme znači smrt, onda vrlo rado.

HERAKLO Žalost će otjerat nova žena, nov brak.
ADMET Šutite! Što to govorite? Nisam to čeko od vas!
HERAKLO Nego šta? Nećeš više? Krevet će udovac ostat?
ADMET Ne postoji takva koja će s ovim čovjekom zajedno lijegat.
HERAKLO Misliš da će to pokojnici nešto koristit?
ADMET Ma gdje bila, treba je slavit i častit.
HERAKLO Svaka čast, svaka čast. Ali proglasit će te luđakom.
ADMET Ovoga čovjeka nikada više mladoženjom zvati nećeš.⁶
HERAKLO Čestitam onda, jer ženi si vjeran.
ADMET Umro bih kad bih je izdao, mada je više nema.
HERAKLO Ajde, primi ovu malu u svoj plemeniti dom!
ADMET Ne – ja te zaklinjem tvojim rodom, Zeusom!
HERAKLO Ali pogriješio bi da to ne napraviš.
ADMET A ako napraviš, onda tek zažališ.
HERAKLO Ma daj; usluga bi se lako mogla isplatit.
ADMET Ajme!

Da je bar niste osvojili na tom prvenstvu!
HERAKLO Al dok pobjeđujem ja, i ti pobjeđuješ sa mnom.
ADMET Lijepo rečeno; a žena nek ide s mirom.
HERAKLO Otići će ako treba; ti prvo vidi jel treba.
ADMET Treba. Nemojte, molim, da budem uzrok vašega gnjeva.
HERAKLO I ja nešto znam zbog čeg inzistiram.
ADMET Nek vam bude. Al znajte, ja ne odobravam!
HERAKLO Ma još ćeš nas ti i hvalit, samo daj pristani!
ADMET Vodite je, kada već mora ostati ovdje u kući.
HERAKLO Hm... ja ne bih tu damu prepustio posluži.
ADMET Onda je uvedite sami, lijepo molim.
HERAKLO Ja ću lijepo nju tebi u ruke dati.
ADMET Neću je ni taknuti; nek izvoli sama hodati.
HERAKLO Samo tvojoj desnici vjerujem.
ADMET Štovani, silite me da činim ono što ne smijem.
HERAKLO Hrabro ispruži ruku i dotakni curu!
ADMET Pružam je, evo – kao da diram Meduzi Gorgoni frizuru.
HERAKLO Jel' držiš?
ADMET Evo, evo.
HERAKLO Sada je čuvaj, i jednom ćeš reći
da Zeusov sin je pristojan gost.
Pogledaj – jel ti se čini da sliči
tvojoj ženi? Pusti žalost, uživaj!
ADMET Nebesa – što – ovo je nevjerovatno čudo!

⁶ Ova i Heraklova replika isključene su iz kritičkog izdanja.

Gledam li zbilja svoju Alkestidu?
Ili me hvata delirij, djelo nekoga zlobnoga boga?
HERAKLO Jok – evo gledaš svoju zakonitu.
ADMET Pazite – da nije to neka prikaza s onoga svijeta?
HERAKLO Tvoj dragi gost nipošto nije spiritistički medij.
ADMET Ali, zar gledam suprugu svoju, koju sam bio sahranio?
HERAKLO Apsolutno. Doduše, ništa me ne čudi što ne vjeruješ vlastitoj sreći.
ADMET Bih li je dotaknuo? Bih li joj se obratio?
HERAKLO Samo naprijed! Tu ti je sve što si htio.
ADMET O, najdraže moje oči i lik,
 tu ste – van svake nade –
 a ja sam mislio, nikada više!
HERAKLO Evo, evo; ne bilo uroka!
ADMET O, vrli sine svesilnog Zeusa,
 sreća vas pratila, otac vas čuvao,
 sve ste moje nanovo rodili.
 Kako ste je samo izveli odozdo na ovaj svijet?
HERAKLO Zametnuvši boj s knezom demonu.
ADMET Da l' dobro čujem? Gdje se održao okršaj taj?
HERAKLO Kraj samoga groba, iz zasjede, Smrt sam zgrabio.
ADMET A zašto Alkestida stoji i šuti?
HERAKLO Još nije pravo da njezine pozdrave
 čuješ. Ne prije no ritual otkupi nju
 od bogova onoga svijeta,
 ne prije no treća osvane zora.
 Al samo je unutra vodi; i nadalje
 pravedan budi, Admete, poštuju goste,
 i doviđenja! Zadatak me čeka,
 za Euristeja, Stenelu sina. Oдох u akciju.
ADMET Ostanite kod nas, podijelite ognjište s nama!
HERAKLO Drugi put – sad se požuriti moram.
ADMET Sreća vas pratila, natrag vas dovelo!
 Svim građanima i dužnosnicima svima
 nalažem: svi u pjesmu i ples zbog sretnog svršetka,
 na oltar molitve, na oltar volove, jer evo pretvorbe,
 života boljeg od predašnjeg. Sreću zaniijekati neću.
KOR Mnogo lica imaju božanstva,
 mnoga iznenađenja od bogova stižu:
 što se čeka, tog ne bude,
 što ne sanjaš – tom načina nađe bog.
 Tako vam je bilo to.

(Preveo Neven Jovanović)